

ساختار کتاب

کتاب شب امتحان علوم و فنون ادبی ۱ (دهم) از ۴ قسمت اصلی تشکیل شده است که به صورت زیر است:

۱- آزمون‌های نوبت اول: آزمون‌های شماره ۱ تا ۳ این کتاب مربوط به مباحث نوبت اول است که خودش به دو قسمت تقسیم می‌شود:

(الف) آزمون‌های طبقه‌بندی شده: آزمون‌های شماره ۱ و ۲ را درس به درس طبقه‌بندی کرده‌ایم. بنابراین شما به راحتی می‌توانید پس از خواندن هر درس نامه تعدادی سؤال را بررسی کنید. حواستان باشد این آزمون‌ها هم، ۰۰ نمره‌ای و مثل یک آزمون کامل هستند.

(ب) آزمون طبقه‌بندی نشده: آزمون شماره ۳ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم تا یک آزمون نوبت اول مشابه آزمونی را که معلمتان از شما خواهد گرفت، ببینید.

۲- آزمون‌های نوبت دوم: آزمون‌های شماره ۴ تا ۱۲ از کل کتاب و مطابق امتحان پایان سال طرح شده‌اند. این قسمت هم، خودش به ۲ بخش تقسیم می‌شود:

(الف) آزمون‌های طبقه‌بندی شده: آزمون‌های شماره ۴ تا ۷ را که برای نوبت دوم طرح شده‌اند هم طبقه‌بندی کرده‌ایم. با این کار باز هم می‌توانید پس از خواندن هر درس تعدادی سؤال مرتبط را پاسخ دهید. هر کدام از این آزمون‌ها هم، ۰۰ نمره دارند در واقع در این بخش، شما ۴ آزمون کامل را می‌بینید.

(ب) آزمون‌های طبقه‌بندی نشده: آزمون‌های شماره ۸ تا ۱۲ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم؛ پس، در این بخش با ۵ آزمون نوبت دوم، مشابه آزمون پایان سال معلمتان مواجه خواهید شد.

۳- پاسخ‌نامه تشریحی آزمون‌ها: در پاسخ تشریحی آزمون‌ها تمام آن‌چه را که شما باید در امتحان بنویسید تا نمره کامل کسب کنید، برایتان نوشته‌ایم.

۴- درس‌نامه کامل شب امتحانی: این قسمت برگ برنده شما نسبت به کسانی است که این کتاب را نمی‌خوانند! در این قسمت تمام آن‌چه را که شما برای گرفتن نمره عالی در امتحان علوم و فنون ادبی (۱) نیاز دارید، تنها در ۷ صفحه آورده‌ایم، بخوانید و لذتش را ببرید!

فهرست

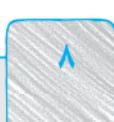
نوبت	آزمون	پاسخ‌نامه
اول	آزمون شماره ۱ (طبقه‌بندی شده)	۳۳
اول	آزمون شماره ۲ (طبقه‌بندی شده)	۳۳
اول	آزمون شماره ۳ (طبقه‌بندی نشده)	۳۴
دوم	آزمون شماره ۴ (طبقه‌بندی شده)	۳۵
دوم	آزمون شماره ۵ (طبقه‌بندی شده)	۳۵
دوم	آزمون شماره ۶ (طبقه‌بندی شده)	۳۶
دوم	آزمون شماره ۷ (طبقه‌بندی شده)	۳۷
دوم	آزمون شماره ۸ (طبقه‌بندی نشده)	۳۷
دوم	آزمون شماره ۹ (طبقه‌بندی نشده)	۳۸
دوم	آزمون شماره ۱۰ (طبقه‌بندی نشده)	۳۹
دوم	آزمون شماره ۱۱ (طبقه‌بندی نشده)	۴۰
دوم	آزمون شماره ۱۲ (طبقه‌بندی نشده)	۴۰

درس‌نامه توب برای شب امتحان

ردیف	علوم و فنون ادبی(۱)	رشته: علوم انسانی	مدت امتحان: ۱۱۰ دقیقه	Kheilisabz.com	نمره
۱	جاهای خالی را پر کنید.	آزمون شماره ۳	نوبت اول پایه دهم دوره متوسطه دوم		۰/۲۵
۲	الف) طبقه‌بندی انواع ادبی در یونان باستان بیشتر مبتنی بر بود و جنبه داشت. ب) واژه ادبیات در زبان فارسی از زمان کاربرد زیادی پیدا می‌کند. پ) سبک دوره را بینابین هم می‌گفتند.				۰/۲۵
۳	جمله‌های درست یا نادرست را تعیین کنید.				۰/۲۵
۴	الف) هدف ادبیات زیبایی آفرینی است و هدف زبان، ارتباط و پیام‌رسانی است. (.....) ب) افسانه‌ها، حکایت‌ها، مئل‌ها و ترانه‌های متداول در میان مردم، ادبیات شفاهی هستند. (.....) پ) فصاحت به معنای رسایی سخن، چیره‌زبانی و شیواسخنی است. (.....)				۰/۲۵
۵	متن زیر را از نظر ویژگی‌های قلمرو ادبی (کنایه، سجع، تشییه، مراعات‌نظیر) بررسی کنید. باران رحمت بی حسابش همه را رسیده، خوان نعمت بی دریغش همه جا کشیده، پرده ناموس بندگان به گناه فاحش ندرد و وظیفه روزی به خطای منکر نبرد»				۰/۲۵
۶	مضامین برجسته شعر در سده‌های پنجم و ششم را بنویسید.				۰/۲۵
۷	«سبک خراسانی» بر حسب زمان به چند نوع سبک تقسیم می‌شود؟ بنویسید.				۰/۲۵
۸	تشخیص کاربردهای تاریخی دستور و کاربرد شبکه معنایی در کدام مرحله کالبدشکافی متن انجام می‌شود؟				۰/۲۵
۹	نودار زیر را کامل کنید.				۰/۲۵
۱۰	دیدگاه‌های کلی طبقه‌بندی آثار ادبی (شعر و نثر)				۰/۲۵
۱۱	در خوانش دقیق شعر زیر، چه نکاتی را باید در نظر داشت؟				۰/۲۵
۱۲	نهنگی بچه خود را چه خوش‌گفت به دین ما حرام آمد کرانه به موج آویز و از ساحل بپرهیز همه دریاست ما را آشیانه				۰/۲۵
۱۳	علت نامگذاری «فارسی میانه» را بنویسید.				۰/۲۵
۱۴	اولين و آخرین سبک و دوره‌ای را که ملک‌الشعراء برای شعر فارسی قائل شده است، بنویسید.				۰/۲۵
۱۵	پیامد کاربرد فراوان الفاظ پیچیده و صناعات ادبی در نثر فارسی دوره دوم چیست؟				۰/۲۵
۱۶	مهم‌ترین کتاب‌های نثر دوره سامانی کدام‌اند و چه تأثیری بر وضعیت عمومی زبان و ادب فارسی داشته‌اند؟ (ذکر دو مورد از کتاب‌ها کافی است.)				۰/۷۵
۱۷	چرا «ناصرخسرو» از دربار شاهان کناره گرفت؟				۰/۲۵
۱۸	گزینه درست را انتخاب کنید.				۰/۲۵
۱۹	شعر با دو شاعر مشهور، روکی و شهید بلخی قوت و استحکام یافت.				۰/۲۵
۲۰	همه گزینه‌ها از ویژگی‌های عمدۀ نثر فارسی دوره دوم هستند به جز:				۰/۲۵
۲۱	(۱) حذف افعال به قرینه (۲) استفاده از ترکیبات دشوار				۰/۲۵
۲۲	بخارا عمدۀ ترین مرکز فرهنگی زمان به شمار می‌رفت.				۰/۲۵
۲۳	(۱) سامانیان (۲) اشکانیان (۳) اشکانیان				۰/۲۵
۲۴	چرا «یعقوب لیث صفاری»، فارسی دری را زبان رسمی قلمرو خود اعلام کرد؟				۰/۲۵
۲۵	«نشر فارسی» در کدام قرن به پختگی و کمال رسید؟				۰/۲۵

ردیف	آزمون شماره ۳	رشته: علوم انسانی	مدت امتحان: ۱۱۰ دقیقه	Kheilisabz.com
۱۹	با توجه به شعر زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید.	ای خوشابین هنگام از گل سیب و از گل بادام دشت همچون صحیفه‌ای ذخیره سوی باده همی دهد پیغام من به باع آدمد به باع خرام «فرغی سیستانی»	گل بخندید و باع شد پدرام چون بناگوش نیکوان شد باع همچو لوح زمردین گشته است گل سوری به دست باد بهار که تو را با من از مناظره‌ای است (الف) نام سبک شعر را بنویسید. ب) ویرگی‌های زبانی شعر این دوره را بیان کنید. پ) ویرگی‌های ادبی شعر این دوره را بررسی کنید. ت) ویرگی‌های فکری سبک موردنظر را بنویسید.	نوبت اول پایه دهم دوره متوسطه دوم
۲۰	با توجه به عبارت زیر، دو متن «الف» و «ب» را بررسی کنید. هدف زبان، ارتباط و پیام‌رسانی است و هدف ادبیات، زیبایی آفرینی	الف) «ماه، یکی از سیارات منظمه شمسی است؛ اگرچه خود تیره و بی‌نور است اما در شب، نورانی است. پهنه تاریک آسمان در ظلمت شب به نور ستارگان و تلاطم ماه روشن می‌شود». ب) «شب آغاز شده است، در ده چراغ نیست؛ شب‌ها به مهتاب روشن است و یا به قطرهای درشت و تابناک باران ستاره، مصایح آسمان. شکوه و تقوا و شگفتی و زیبایی شورانگیز طلوع خورشید را باید از دور دید؛ اگر نزدیکش برویم، از دستش داده‌ایم؛ لطفت زیبای گل در زیر انگشت‌های تشریح می‌پزمند». «کتر علی شریعتی»	با توجه به عبارت زیر، دو متن «الف» و «ب» را بررسی کنید. هدف زبان، ارتباط و پیام‌رسانی است و هدف ادبیات، زیبایی آفرینی	ماه روشن می‌شود».
۲۱	با توجه به سروده زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. از تهی سرشار جویبار لحظه‌ها جاری است چون سبوی تشنه کاندر خواب بیند آب و اندر آب بیند سنگ دوستان و دشمنان را می‌شناسم من زندگی را دوست می‌دارم مرگ را دشمن وای اما با که باید گفت این؟ من دوستی دارم که به دشمن باید از او التجا بردن جویبار لحظه‌ها جاری ... «افوان گل»	الف) قافیه‌ها را نشان دهید. ب) با توجه به قلمرو ادبی، ویرگی‌های ادبی شعر را بررسی کنید.	از تهی سرشار جویبار لحظه‌ها جاری است چون سبوی تشنه کاندر خواب بیند آب و اندر آب بیند سنگ دوستان و دشمنان را می‌شناسم من زندگی را دوست می‌دارم مرگ را دشمن وای اما با که باید گفت این؟ من دوستی دارم که به دشمن باید از او التجا بردن جویبار لحظه‌ها جاری ... «افوان گل»	«زمین به بهار نشست؛ بهار گره از شکوفه باز کرد. نسیم در گیسوی بید افshan فروپیچید. خنچه شکفتن آغاز کرد و سیزه دمید. گل همچون یادی فراموش گشته. در آغوش چمن شکفت». «مهرداد اوستا»
۲۲	تفاوت عواطف و حسن‌حال حاکم بر فضای شعرهای زیر را بررسی کنید. (الف)	من زیر را از نظر قلمرو ادبی بررسی کنید. محتوا کلی متن را بنویسید. «زمین به بهار نشست؛ بهار گره از شکوفه باز کرد. نسیم در گیسوی بید افshan فروپیچید. خنچه شکفتن آغاز کرد و سیزه دمید. گل همچون یادی فراموش گشته. در آغوش چمن شکفت». «مهرداد اوستا»	حال دل با تو گفتنم هوس است از رقیبان نهفتنم هوس است که سحرگه شکفتنم هوس است (ب) طلع می‌کند آن آفتاب پنهانی دوباره پلک دلم می‌برد، نشانه چیست? کسی، شگفت کسی، آن چنان که می‌دانی	تفاوت عواطف و حسن‌حال حاکم بر فضای شعرهای زیر را بررسی کنید. (الف)

ردیف	علوم و فنون ادبی (۱)	رشته: علوم انسانی	مدت امتحان: ۱۱۰ دقیقه	Kheilisabz.com
ردیف	آزمون شماره ۳	نوبت اول پایة دهم دوره متوسطه دوم	نمره	
۲۴	سروده زیر را از نظر سطح موسیقایی و آوایی (واج‌آرایی، تکرار، جناس، مراعات نظری) بررسی کنید. در بیت اول ردیف و قافیه را نشان دهید.	باد خنک از جانب خوارزم وزان است گویی به مثل، پیرهن رنگرزان است کاند چمن و باغ نه گل ماند و نه گلزار نه هیچ بیارامد و نه هیچ بپاید چندان که به گلزار ندیده است و سمن زار «منوهوری»	۱	خیزید و خز آرید که هنگام خزان است آن برگ رزان بین که بر آن شاخ رزان است دهقان به تعجب، سر انگشت گزان است دهقان به سحرگاهان کز خانه بباید گل بیند چندان و سمن بیند چندان محتوای هر یک از شعرها را بنویسید.
۲۵	الف) زیبدان دان، نهازارکان، که کوتهدیدگی باشد ب) دلاتاکی در این زندان، فربابن و آن بینی؟ حکایت را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید.	که خطی کز خرد خیزد، تو آن را از بنان بینی یکی زین چاه ظلمانی برون شو، تا جهان بینی	۱	«سلطان سنجر را در آن وقت که به دست غزان گرفتار شده بود، پرسیدند: علت چه بود که مُلکی بدین وسعت و آراستگی که تو را بود، چنین مختلف شد؟ گفت: کارهای بزرگ به مردم خُرد فرمودم و کارهای خُرد به مردم بزرگ؛ که مردم خُرد کارهای بزرگ را نتوانستند کرد و مردم بزرگ از کارهای خرد عار داشتند و در بی نرفتند. هر دو کار تباء شد و نقضان به ملک رسید و کار لشکری و کشوری روی به فساد آورد. «تذکره دولتشاه سمرقندی»
۲۶	الف) دو ویژگی زبانی حکایت را بنویسید. ب) دو ویژگی ادبی آن را بررسی کنید. پ) موضوع و محتوای حکایت را با توجه به قلمرو فکری بررسی کنید.	موفق باشید	۰/۵ ۰/۵ ۱	جمع نمره

ردیف	علوم و فنون ادبی(۱)	رشته: علوم انسانی	مدت امتحان: ۱۱۰ دقیقه	Kheilisabz.com
۱	درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را تعیین کنید.	آزمون شماره ۵	نوبت دوم پایه دهم دوره متوسطه دوم	نمره
۲	الف) مفهوم، «هر سخن جایی و هر نکته مکانی دارد»، به ویژگی فصاحت در سخن رسا و بلیغ مربوط می‌شود. (.....) ب) سخنی اثراگذار و بلیغ و رسا که در ذهن شنونده می‌نشینند و او را برمی‌انگیزد، «ادبیات» نامیده می‌شود. (.....)	درس پنجم		۰/۲۵
۳	درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را تعیین کنید. الف) بررسی متن از نظر موضوع عینی یا ذهنی بودن در حیطه قلمرو فکری صورت می‌گیرد. (.....) ب) قدیم‌ترین طبقه‌بندی انواع ادبی در ایران انجام شده است. (.....)	درس دوم		۰/۲۵
۴	درست یا نادرست بودن عبارت زیر را تعیین کنید. در یک نگاه‌گلی، متون یا آثار ادبی به دو بخش شعر و نثر تقسیم می‌شوند. (.....)	درس سوم		۰/۲۵
۵	جای خالی را با کلمه مناسب پر کنید. گزندادن چشم با سرعت از میان سطرها و صفحات را می‌گویند.	درس چهارم		۰/۲۵
۶	گزینه درست را انتخاب کنید. زبان پارسی و پهلوی به ترتیب زبان رسمی دوران و بود. (۱) اشکانیان – ساسانیان (۲) ساسانیان – اشکانیان (۳) هخامنشیان – اشکانیان	درس پنجم		۰/۲۵
۷	یکی از نتایج نفوذ اسلام در ایران را بنویسید.	درس ششم		۰/۲۵
۸	متن زیر بخشی از مقدمه یکی از کتاب‌های نثر فارسی دوره سامانی است. نام کتاب را بنویسید. «این کتاب تفسیر بزرگ است از روایت محمد بن جریر طبری – رحمة الله عليه – ترجمه کرده به زبان پارسی دری و این کتاب را بیاورند از بغداد، نبسته به زبان تازی، پس دشخوار آمد خواندن این کتاب ...»	درس هفتم		۰/۲۵
۹	گزینه درست را انتخاب کنید. محنای نثرهای دوره سامانی بیشتر است. (۱) دینی (۲) علمی (۳) عرفانی (۴) داستانی	درس هشتم		۰/۲۵
۱۰	گزینه درست را انتخاب کنید. نخستین نمونه «نثر مصنوع» کدام کتاب است? (۱) کشف الاسرار و عدة الابرار (۲) کلیله و دمنه (۳) اسرار التوحید (۴) مناجات‌های خواجه عبدالله انصاری	درس نهم		۰/۲۵
۱۱	موضوع شعر زیر را از نظر قلمرو فکری بررسی کنید. ای خواجه رسیده‌ست بلندیت به جایی کز اهل سماوات به گوش تو رسد صوت! گر عمر تو چون قد تو باشد به درازی تو زنده بمانی و بمیرد ملک‌الموت»	درس دهم		۰/۲۵
۱۲	تشخیص لحن مناسب هر متن چه نتایجی دارد؟ «عاطفه» را تعریف کنید.	درس یازدهم		۰/۵
۱۳	گزینه درست را انتخاب کنید. (الف) مقدار آوایی که دهان با یک بار بازشدن آن را ادا می‌کند. نام دارد. (۱) واج (۲) حرف (۳) هجا (۴) آهنگ	ش.امتحان علوم و فنون	۱۳	۰/۲۵

ردیف	علوم و فنون ادبی(۱)	رشته: علوم انسانی	مدت امتحان: ۱۱۰ دقیقه	Kheilisabz.com
نمره	آزمون شماره ۵	نوبت دوم پایه دهم دوره متوسطه دوم		
۰/۲۵	ب) واج «و» در کدام یک از گزینه‌ها مصوّت نیست؟ ۱) دوست ۲) خورشید ۳) سود			
۰/۲۵	پ) الگوی هجایی واژه «آبادان» به ترتیب عبارت است از: ۱) م، ص / ص، م / ص، م، ص ۲) ص، م / ص، ص / ص، م / ص، م؛ ص ۳) ص، م، ص / ص، م / ص، م، ص			
۰/۲۵	ت) کدام گزینه «هجای کشیده» نیست? ۱) رنج ۲) ماهی			
	درس دوازدهم			
۰/۵	در بیت زیر ردیف و واژه‌های قافیه را نشان دهید.			
۰/۵	آب زنید راه را هین که نگار می‌رسد مژده دهید باغ را بموی بهار می‌رسد حروف مشترک قافیه را در بیت زیر نشان دهید. نوع قاعده قافیه را نیز بنویسید.			
۰/۵	یا رب سببی ساز که یارم به سلامت بازآید و برهاندم از بند ملامت			
	درس سیزدهم			
۱	صراع دوم بیت زیر را تقطیع کنید. مرز هجاها را مشخص کنید و علامت خاص هر هجا را بنویسید. نخستین باده کاندر جام کردند ز چشم مست ساقی وام کردند			
	درس چهاردهم			
۰/۲۵	در بیت‌های زیر آرایه تکرار (واج آرایی، واژه آرایی) را بیابید.			
۰/۲۵	الف) عطار اگرچه یافت به عین عیان، از که جویمت؟ ای بس عیان به عین عیان، از که جویمت؟			
۰/۲۵	ب) آینه از نقش تو بنمود راست خود شکن، آینه شکستن خطاست			
	درس پانزدهم			
۰/۵	در عمارت زیر، واژه‌های «سجع» کدام‌اند؟ وجه اشتراک آن‌ها را بنویسید. «بزرگان گفتهداند: دولت، نه به کوشیدن است، چاره کم جوشیدن است.»			
	درس شانزدهم			
۰/۷۵	در کدام بیت، «موازن» به کار رفته است؟ دلیل خود را بنویسید.			
	درس هفدهم			
۱	در بیت‌های زیر انواع «جناس» را پیدا کنید. زبان در دهان است عذری بیار الف) کنونت که چشم است اشکی بیار			
	کالبدشکافی شعرونوشن			
	با توجه به حکایت زیر بد پرسش‌ها پاسخ دهید. آورده‌اند که ... درویشی مجرد گوشه صحرا‌ای نشسته بود. یادشاهی بر او بگذشت؛ درویش – از آن‌جا که فراغ ملک قناعت است – سر برپنیاورد و التفات نکرد. سلطان از آن‌جا که سلطوت سلطنت است – برنجید و گفت: این طایفه خرق‌پوشان امثال حیوان‌اند و اهلیت و آدمیت ندارند. وزیر نزدیکش آمد و گفت: ای جوانمرد، سلطان روی زمین بر تو گذر کرد؛ چرا خدمتی نکردی و شرط ادب به جای نیاوردی؟ گفت: سلطان را بگویی توقع خدمت از کسی دار که توقع نعمت از تو دارد و دیگر، بدان که ملوک از بهر پاس رعیت‌اند نه رعیت از بهر طاعت ملوک.			
	دریاب کنون که نعمت هست به دست			
۱	پادشه پاسبان درویش است گرجه رامش به فر دولت اوست گوسپند از برای چوبان نیست بلکه چوبان برای خدمت اوست ملیک را گفت درویش استوار آمد. گفت: از من تمایی بکن. گفت: «آن همی خواهیم که دگرباره زحمت من ندهی». گفت: مرا پندی بده. گفت:			
۱	دریاب کنون که نعمت هست به دست الف) چهار ویژگی زبانی عبارت را بنویسید. ب) با توجه به قلمرو ادبی، ویژگی‌های ادبی آن را بنویسید. پ) موضوع و محتوای حکایت را با توجه به قلمرو فکری بیان کنید.			

ردیف	علوم و فنون ادبی (۱)	رشته: علوم انسانی	مدت امتحان: ۱۱۰ دقیقه	Kheilisabz.com
۲۲	آزمون شماره ۵	نوبت دوم پایه دهم دوره متوسطه دوم	نمره	
۲۳	عبارت زیر مربوط به نثر کدام دوره است؟ سه ویژگی این نوع نثر را بنویسید.	«صیاد پیش آمد و جال بازکشید و خبّه بینداخت. در کمین بنشست. ساعتی بود؛ قومی کبوتران برسیدند و سر ایشان کبوتری بود که او را مطوقه گفتندی و در طاعت و اطاعت او روزگار گذاشتندی». «کلیله و دمنه»	۱	
۲۴	نوع نثر متن زیر را بنویسید. ویژگی اصلی این نثر چیست؟	«فرمان بزرگوار از خدای نامدار می‌گوید ... بندگان من، مرا پرستید و مرا خوانید و مرا دانید که آفریدگار منم؛ کردگار نامدار، بندنهنواز آمرزگار منم؛ مرا پرستید که جز من معبد نیست؛ مرا خوانید که جز من مُجیب نیست ...». «کشف الاسرار و عده الابرار»	۱	
۲۵	شعر زیر را بخوانید و جدول را کامل کنید.	خانه‌ای می‌ساخت سقراط حکیم آمدند از ره، رفیق و آشنا نیست در خورد تو، ای صاحب‌نظر! این نفس نبود مقام چون تو کس بارگاهی باید و کاخی عظیم همچو پروانه به گرده روی شمع؟ عارفان را خانه الآ خاک نیست خانه‌ای در خورد بیاران ساختم بام خود تاعرض می‌افراشت چون صدف، کمیاب و چون ذر، پُر بهاست «نیره سعیدی، «میرفرازی» متفلمن به «نیر»، ۱۳۷۰-۱۳۹۹»	۱	در کتاب آمد که در عهد قدیم چون به پایان بُرد کار آن سرا جمله گفتند: این بنای مختصر چون توانی زیستن در این نفس؟ بهر مردی چون تو والا و حکیم در شبستان تو چون آییم جمع گفت در پاسخ: که ما را باک نیست حُجره خود گر بدین‌سان ساختم بیش از این گر یار یکدل داشتم در حقیقت یار یکدل، کیمیاست
۰/۸	نحو لحن	شرح و توضیح		
۱	قلمرو زیانی			
۱	قلمرو ادبی			
۰/۷۵	قلمرو فکری			
۰/۷۵	نتیجه‌گیری و تعیین نوع			
۱	شعرهای زیر را از نظر ویژگی‌های قلمرو فکری بررسی کنید. (الف)			
۰/۷۵	دیو پیش توست پیدا، زو حذر بایدت کرد چون نخواهی کت ز دیگر کس جگر خسته شود برگزین از کارها پاکیزگی و خوی نیک نیکخو گفته است یزدان، مر رسول خویش را (ب)			
۱	جهانا چه بدمهر و بدخو جهانی به درد کسان صابری اندره تو به هر کار کردم تو را آزمایش و گر آزمایمت صد بار دیگر			
۲۰	جمع نمره	موفق باشد		

- (صفحة ۱۳) ب) درست
 (صفحة ۱۴) پ) نادرست (بلاغت به معنای رسایی سخن است).
 (صفحة ۱۵) ۳- کنایه: پرده دریدن ← رسوایکردن
- تشبیه: پرده ناموس، خوان نعمت
 سجع: رسیده، کشیده / نَدَرَد، نبرد
 مراعات‌نظری: پرده، ناموس، گناه / باران، رحمت / خوان، نعمت، کشیده
- (صفحة ۱۶) ۴- (۱) بدینی شاعران نسبت به دنیا و بریدن از آن
 (صفحة ۱۷) ۲) شکایت از روزگار
 (صفحة ۱۸) ۳) بیان ناخرسنی فزانگان از اوضاع زمانه خویش
 (صفحة ۱۹) ۴) طرح نابسامانی‌های اجتماعی
 (صفحة ۲۰) ۵- به سه سبک فرعی سامانی، غزنوی و سلجوقی
 (صفحة ۲۱) ۶- در مرحله شناسایی و استخراج نکات زبانی
 (صفحة ۲۲) ۷- موضوع - ساختمان
 (صفحة ۲۳) ۸- (۱) نگاهی کلی به متن از آغاز تا انجام برای کشف لحن و آهنگ
 (صفحة ۲۴) ۹- (۲) لازم است تمام اثر یکباره خوانده شود تا درک ارتباط طولی و فهم محظوظ دچار اختلال نشود.
 (صفحة ۲۵) ۱۰- از آن‌جلایی که این زبان، اساساً به ناحیه پارس تعلق داشته است و در مرحله‌ای میان فارسی باستان و فارسی نو (دری) قرار دارد، آن را «فارسی میانه» نامیده‌اند.
- (صفحة ۲۶) ۱۱- اولین سبک: ترکستانی یا خراسانی
 آخرین سبک: دوره معاصر
- (صفحة ۲۷) ۱۲- آن را دشوارتر و دیریابتر ساخته است.
 (صفحة ۲۸) ۱۳- شاهنامه ابومنصوری، تاریخ بلعمی، ترجمة تفسیر طبری
 (صفحة ۲۹) ۱۴- به عنوان نمونه‌هایی از ترجمه، در تقویت این فن تأثیر بهسازی داشته‌اند.
- (صفحة ۳۰) ۱۵- به سبب پای‌بندی به اعتقادات خاص دینی
 (صفحة ۳۱) ۱۶- گزینه «۳» غنایی
 (صفحة ۳۲) ۱۷- گزینه «۴» از پیشگاهی نثر دوره اول (خراسانی) است.
 (صفحة ۳۳) ۱۸- گزینه «۱» سامانیان
 (صفحة ۳۴) ۱۹- گزینه «۱۱» زیرا به زبان عربی آشنایی نداشت.
 (صفحة ۳۵) ۲۰- قرن ششم و اوایل قرن هفتم
 (صفحة ۳۶) ۲۱- (الف) سبک خراسانی یا ترکستانی (دوره اول)
 (صفحة ۳۷) ۲۲- ب) سادگی زبان شعر، / کمی لغات عربی / کهنه و مهجور بودن بخشی از لغات در مقایسه با دوره‌های بعد / استفاده از دو نشانه برای یک متمم
 (صفحة ۳۸) ۲۳- پ) قالب عمده شعر این دوره «قصیده» است. / استفاده از آرایه‌های ادبی طبیعی است. / قافیه بسیار ساده است. / در توصیف پدیده‌ها بیشتر از تشبیه (از نوع حسی) بهره گرفته می‌شود.
 (صفحة ۳۹) ۲۴- (۱) روح شادی و نشاط و خوشباشی در آن غلبه دارد.
 (صفحة ۴۰) ۲۵- (۲) شعر واقع‌گرایست و توصیفات عمده‌ای طبیعی، ساده، محسوس و عینی است.
 (صفحة ۴۱) ۲۶- (۳) معشوق عمده‌ای زمینی است.
 (صفحة ۴۲) ۲۷- اشعار پنداموز و اندرزگونه این دوره ساده است. / سادگی فکر و کلام در عبارت «الف» هدف، ارتباط و پیامرسانی است. در منطق زبان هر واژه معنای قراردادی و روشنی دارد.
- در عبارت «ب» ادبیات با بهره‌گیری از شگردهای هنری چون «تشبیه، استعاره، مجال و کنایه ...» زیبایی‌آفرینی کرده است.
- ۲۸- (الف) قافیه‌ها: من، دشمن، بردن
 (صفحة ۴۳) ۲۹- (ب) استفاده از آرایه تناقض (از تهی سرشار) استفاده از آرایه تضاد: دوستان و دشمنان / مرگ، زندگی / دوست و دشمن کاربرد مراعات‌نظری: سبو، تشه، آب
 (صفحة ۴۴) ۳۰- ۲۲- کنایه: زمین به بهار نشست (بهار شد).
 (صفحة ۴۵) ۳۱- گره از شکوفه باز کرد (شکوفاشدن گلهای).
 (صفحة ۴۶) ۳۲- تشخیص: گیسوی بید افسان - آغوش چمن
 (صفحة ۴۷) ۳۳- تشبیه: گل همچون یادی فراموش‌گشته

﴿ازمون شماره ۳ (نوبت اول)﴾

- ۱- (الف) شعر - محتوا
 (صفحة ۱۹) ۱- (الف) شعر - محتوا
 (صفحة ۲۰) ۲- (الف) درست
 (صفحة ۲۱) ۳- (الف) درست
 (صفحة ۲۲) ۴- (الف) درست
 (صفحة ۲۳) ۵- (الف) درست
 (صفحة ۲۴) ۶- (الف) درست
 (صفحة ۲۵) ۷- (الف) درست
 (صفحة ۲۶) ۸- (الف) درست
 (صفحة ۲۷) ۹- (الف) درست
 (صفحة ۲۸) ۱۰- (الف) درست
 (صفحة ۲۹) ۱۱- (الف) درست
 (صفحة ۳۰) ۱۲- (الف) درست
 (صفحة ۳۱) ۱۳- (الف) درست
 (صفحة ۳۲) ۱۴- (الف) درست
 (صفحة ۳۳) ۱۵- (الف) درست
 (صفحة ۳۴) ۱۶- (الف) درست
 (صفحة ۳۵) ۱۷- (الف) درست
 (صفحة ۳۶) ۱۸- (الف) درست
 (صفحة ۳۷) ۱۹- (الف) درست
 (صفحة ۳۸) ۲۰- (الف) درست
 (صفحة ۳۹) ۲۱- (الف) درست
 (صفحة ۴۰) ۲۲- (الف) درست
 (صفحة ۴۱) ۲۳- (الف) درست
 (صفحة ۴۲) ۲۴- (الف) درست
 (صفحة ۴۳) ۲۵- (الف) درست
 (صفحة ۴۴) ۲۶- (الف) درست
 (صفحة ۴۵) ۲۷- (الف) درست
 (صفحة ۴۶) ۲۸- (الف) درست
 (صفحة ۴۷) ۲۹- (الف) درست

محتوای کلی: آمدن فصل بهار را به تصویر کشیده است.

-۲۳- (الف) یأس و نامیدی شاعر به خواننده منتقل می‌شود.

ب) حس انتظار به خواننده منتقل می‌شود.

-۲۴- واج آرایی: /خ/ /ز/ /ا/ /ن/

تکرار: واژه رزان

جناس: خزان، وزان / استقاق: گل و گلزار / سمن، سمنزار

(صفحة ۶۰)

مراجعات نظری: چمن و گل / گل و سمن / گلزار و سمنزار

ردیف: است / قافیه: خزان، وزان

-۲۵- (الف) تمام امور از خواست و مشیت الهی است.

ب) توصیه به نپرداختن به دنیا و مادیات و گرایش به جهان معنوی و عرفان

-۲۶- (الف) ۱) کاربرد «را» به معنای از: سلطان سنجیر را ————— از سلطان سنجیر به معنای

«برا»: ملکی بدین وسعت تو را بود.

۲) جمله‌ها کوتاه و کامل‌اند.

ب) ۱) تضاد: خرد، بزرگ

۲) کنایه «روی» به فساد آورد: خراب شد (ویران شد)

پ) هر کسی را به کاری ساخته‌اند؛ سنجیده عمل کردن موفقیت در پی دارد. از هر کسی باید

در حد توان او انتظار داشت.

(صفحة ۷۰)

آزمون شماره ۵ (نوبت دوم)

(صفحة ۱۶)	۱- (الف) نادرست (به بلاغت مریبوط می‌شود).
(صفحة ۱۶)	ب) درست
(صفحة ۱۹)	۲- (الف) درست
(صفحة ۱۹)	ب) نادرست (در یونان باستان انجام شده)
(صفحة ۲۲)	۳- درست
(صفحة ۲۷)	۴- چشم‌خوانی
(صفحه‌های ۳۷ و ۳۸)	۵- گزینه «۱» اشکانیان - ساسانیان
(صفحة ۳۸)	۶- رواج تدریجی خط عربی
(صفحة ۴۶)	۷- ترجمه تفسیر طبری
(صفحة ۵۰)	۸- گزینه «۲» علمی
(صفحة ۵۷)	۹- گزینه «۳» کلیله و دمنه
(صفحة ۶۶)	۱۰- در وصف فردی است که قد درازی دارد (طنزآمیز است).
(صفحة ۷۰)	۱۱- (الف) خواندن را دلتشیین می‌کند. (۲) درک محتوای آن را آسان‌تر می‌کند.
(صفحة ۷۰)	۱۲- حالتی روحی - روانی است که شاعر از رویداد حادثه‌ای در خویش احساس می‌کند و می‌کوشد دیگران را با خود در این احساس همراه سازد.
(صفحة ۷۶)	۱۳- (الف) گزینه «۳» هجا
(صفحة ۷۵)	ب) گزینه «۳» سواد
(صفحة ۷۵)	پ) گزینه «۲» ص، م / ص، م / ص، ص

<p>(۷۳) صفحه</p> <p>۲۵- (الف) دیگران را آزار ندهیم. / در بی انجام کار نیک باشیم.
ب) دنیا به هیچ کس وفا نکرده و جفایشی است. / به دنیا نباید دل بست و دنیا ناپایدار است.</p>	<p>۱۴- ردیف: می‌رسد و ازهای قافیه: نگار، بهار
۱۵- امت: حروف مشترک: س (تصوّت + صامت = قاعدة قافیه)</p>
-۱۶	-۱۶
صفحه‌های ۸۹ و ۹۰	صفحه‌های ۸۹
(۹۰ و ۸۹) صفحه‌های	(۸۹) صفحه
تقطیع هجایی تعیین مرز هجاهای عالمت خاص هر هجا	ماهی، زیرا از دو هجای بلند ما (-) هی (-) ساخته شده است.
۱۷- (الف) تکرار واژه عین و عیان (واژه‌آرایی)	(۷۶) صفحه
ب) تکرار واج‌های / س، / اش / (واج‌آرایی)	(۸۰) صفحه
پ) تکرار واج / اش / تصوّت / ا / «(واج‌آرایی)	(۸۱) صفحه
۱۸- کوشیدن، جوشیدن در وزن و واج‌های پایانی مشترک‌اند.	(۱۰۶) صفحه
۱۹- بیت «الف» زیرا سمع‌های موجود در بیت متوازن با متوازنی‌اند. بیت «ب»، «ترصیح» دارد.	(۱۱۱) صفحه
۲۰- (الف) بیار - بیار جناس ناقص اختلافی	(۱۱۵ و ۱۱۶) صفحه‌های
ب) می‌گُنی - می‌گنی جناس ناقص حرکتی	(۱۱۶) صفحه
۲۱- (الف) ۱) کاربرد کهن ماضی ساده: «بِگدشت، برنجدید» به جای «گذشت، رنجید».
۲) جمله‌ها کوتاه و کامل‌اند.
۳) کاربرد واژه «تمتّا» به جای خواسته، آرزو
۴) کاربرد کهن مضارع اخباری: «همی خواهم» به جای می‌خواهم.	(۱۱۵) صفحه
۲۲- نثر دوره دوم	(۶۱) صفحه
ویرگی‌ها ۱) استفاده از آرایه‌هایی ادبی در نثر
۲) حذف افعال به قرینه	(۶۱) صفحه
۲) استفاده از شعر در میان نثر	(۲) استفاده از شعر در میان نثر
۳) کاربرد کنایه «دست به دست رفتن ملک» (انتقال دولت و ثروت به دیگری)	(۳) کاربرد کنایه «دست به دست رفتن ملک» (انتقال دولت و ثروت به دیگری)
۴) استفاده از تمثیل و نماد (چوپان و گوسبند)	(۴) استفاده از تمثیل و نماد (چوپان و گوسبند)
پ) ا) هر انسانی باید وظیفه خود را بشناسد.
۲) از دیگران توقع انجام کاری را که دوست داری انجام دهنند، نداشته باش.	پ) ا) هر انسانی باید وظیفه خود را بشناسد.
۲) از دیگران توقع انجام کاری را که دوست داری انجام دهنند، نداشته باش.
۳) غنیمت‌دانستن وقت و زمان حال	۳) غنیمت‌دانستن وقت و زمان حال
۴) قدر نعمت‌ها را دانستن - حکایت تعلیمی است.	۴) قدر نعمت‌ها را دانستن - حکایت تعلیمی است.
۲۳- نثر داستانی، تمثیلی و عرفانی و ...	۲۳- نثر داستانی، تمثیلی و عرفانی و ...
۲۴- نوع لحن: روانی - داستانی	۲۴- نوع لحن: روانی - داستانی
۲۵- نثر مسجع یا موزون و ویرگی اصلی آن به کار بردن سمع‌های ساده است.	۲۵- نثر مسجع یا موزون و ویرگی اصلی آن به کار بردن سمع‌های ساده است.
۲۶- قلمرو زبانی: ۱) کاربرد کهن واژه «سر» به جای خانه	۲۶- قلمرو زبانی: ۱) کاربرد کهن واژه «سر» به جای خانه
۲) کاربرد واژه‌های مترادف: رفیق و آشنا	۲) کاربرد واژه‌های مترادف: رفیق و آشنا
۳) کاربرد وجه مصدری فعل‌ها: توانی زیستن	۳) کاربرد وجه مصدری فعل‌ها: توانی زیستن
۴) کاربرد «را» مالکیت: ما را باک نیست (ما باکی نداریم).	۴) کاربرد «را» مالکیت: ما را باک نیست (ما باکی نداریم).
قلمرو ادبی: ۱) کاربرد «استعاره» در واژه «قفس» (خانه)	قلمرو ادبی: ۱) کاربرد «استعاره» در واژه «قفس» (خانه)
۲) تشییه: من مانند پروانه تو مانند شمع (یار به صدف و دز)	۲) تشییه: من مانند پروانه تو مانند شمع (یار به صدف و دز)
۳) جناس: خاک و باک	۳) جناس: خاک و باک
۴) کنایه: یار یکدل (بیریا، صمیمه‌ی)	۴) کنایه: یار یکدل (بیریا، صمیمه‌ی)
قلمرو فکری: ۱) دوست موافق و بیریا مانند کیمیاست.	قلمرو فکری: ۱) دوست موافق و بیریا مانند کیمیاست.
۲) دوست خوب در هر شرایط باید خوب باشد و نباید به ظواهر فکر کند. مفهوم ذهنی و معنوی است.	۲) دوست خوب در هر شرایط باید خوب باشد و نباید به ظواهر فکر کند. مفهوم ذهنی و معنوی است.
نتیجه‌گیری و تعیین نوع: متن تعلیمی و عرفانی است. ظاهری داستانی و ساده دارد و حکمت و معرفتی در آن نیفته است.	نتیجه‌گیری و تعیین نوع: متن تعلیمی و عرفانی است. ظاهری داستانی و ساده دارد و حکمت و معرفتی در آن نیفته است.

درس نامهٔ توب برای شب امتحان

درس دوم: بررسی و طبقه‌بندی آثار

هر اثر را می‌توان از چندین دیدگاه مانند دیدگاه‌های جامعه‌شناسی، زبانی، اخلاقی، محیطی، فکری، تاریخی، روان‌شناسی، ادبی و ... کالبدشکافی و تحلیل کرد.

یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌ها این است که هر متن را در سه قلمروی «زبانی»، «ادبی» و «فکری» بررسی کنیم.

قدیم‌ترین طبقه‌بندی انواع ادبی در یونان باستان صورت گرفته است: چهار نوع حماسی، غنایی، نمایشی و تعلیمی.

در ایران انواع ادبی براساس ساختمان و قالب شعر، طبقه‌بندی شد، چون رواج بیشتری نسبت به نثر داشت؛ انواعی مانند قصیده، قطعه، غزل، رباعی، مستقط، مستزاد، ترکیب‌بند و آثار ادبی (شعر و نثر) را از دو دیدگاه کلی می‌توان طبقه‌بندی کرد:

- الف) براساس محتوا و موضوع
- ب) براساس ساختمان و شکل

درس پنجم: مبانی علوم و فنون ادبی

متن

هر چیزی که ذهن ما را به پویایی درآورد، متن است. متن‌ها انواع گوناگونی مانند دیداری، شنیداری و بولی‌بازی دارند. مثلاً کتاب‌ها معمولاً متن‌های دیداری به شمار می‌آیند.

تعريف ادبیات در گذشته

از نظر پیشینیان ادب، شناختن اموری است که آدمی به وسیله آن، خویش را از هر خطابی حفظ کند. بعدها ادب به دانش‌های اطلاق می‌شد که آدمیان به وسیله آن خود را از **خطای در سخن** مصنوع می‌داشته‌اند.

ادب: کسی است که با شیوه‌های گوناگون سخن آشنا باشد.

واژه «ادبیات» در زبان فارسی از عصر مشروطه (۱۲۸۵ شمسی) کاربرد زیادی پیدا می‌کند.

تعريف امروزی ادبیات

۱- آداب و هنجارهای رایج در یک زمینه: مجموعه نوشتهدان، اصطلاحات و رفتارهایی که در یک رشته علمی یا یک حرفه خاص رواج می‌یابد؛ مانند ادبیات پژوهشی، ادبیات مدیریت و

۲- آثار مکتوب: همه آثار مکتوب و به طور کلی هر نوشتهدای که به تاریخ تمدن بشري متعلق باشد. براساس همین تعریف، بسیاری از محققان ادبی ما، متون علمی قدیم را در زمرة آثار ادبی کهنه قرار می‌دهند.

۳- هنر کلامی: ادبیات، نوشتهدانی است که باورها، اندیشه‌ها و خیال‌ها را در عالی‌ترین صورت‌ها بیان می‌کند. این تعریف، فقط ادبیات مکتوب را دربردارد.

ادبیات شفاهی: حکایات، مقاله‌ها و ترانه‌های متداول میان مردم

تعريف برگزیده کتاب: ادبیات، هنر کلامی است؛ کلامی زیبا که خیال‌انگیز، عاطفی و تأثیرگذار است.

ماده ادبیات: ماده اصلی ادبیات، زبان است؛ به سخن دیگر، «ادبیات، کاربرد هنری زبان» است. تفاوت زبان و ادبیات: تفاوت عمده ادبیات و زبان، در هدف آن دو است؛ هدف زبان، ارتباط و پیام‌رسانی است و هدف ادبیات زیبایی‌آفرینی.

○ ادبیات به راحتی و به مدد تخلیل می‌تواند منطق معنایی زبان را در هم بریزد؛ یعنی هم کلمه را از معنای قراردادی آن خارج کند و هم منطق معنایی جمله را دگرگون سازد.

○ ادبیات با بهره‌گیری از شگردهای هنری، همچون تشبیه، استعاره و ... به زبان، نقشی هنری می‌بخشد.

سخن رسا و بلیغ دو ویژگی دارد:

(۱) فصاحت

روشنی و درستی کلمه و کلام: در اصطلاح، عبارت است از بیان مقصود با الفاظی روش و روان که از عیوب‌های مانند داشتن حروف و کلمات دشوار و سنتی، بدآهنگ و ناموزون، پیچیده و مبهم تهی باشد

و معنای آن به آسانی فهمیده شود.

(۲) بлагت

رسایی سخن، چیره‌زبانی و شیوه‌سخنی:

تفاوت بлагت و فصاحت: فصاحت به جنبه‌های ظاهری لفظ و سخن می‌نگرد و بлагت به جنبه‌های معنوی و محتوایی کلام اهمیت می‌دهد.

○ علم بлагت، سه شاخه دارد: بدیع، بیان، معانی.

درس سوم: کالبدشکافی متن (۱)، شعر

مقصود از «متن» در این کتاب، فقط آثار مكتوب ادبی است.

کالبدشکافی

بررسی پیکر و کالبد شعر و شناخت عناصر و سازه‌های آن را کالبد شکافی می‌نامیم.

مراحل کالبدشکافی

خوانش

شناسایی و استخراج نکات زبانی

شناسایی و استخراج نکات ادبی

شناسایی و استخراج نکات فکری

نتیجه‌گیری و تعیین نوع

خوانش

خواندن دقیق متن، نخستین گام مؤثر در رویارویی با متن است. پیش از خوانش، نگاهی کلی به متن از آغاز تا اجام برای کشف لحن و آهنگ، ضروری است. پس از شناسایی لحن مناسب با حال و هوای محتوا اثر، لازم است تمام اثر، یکباره و بی‌گست، خوانده شود تا درک ارتباط طولی و فهم محتوا دچار اختلال نشود. شعر «روبه و صیاد» که در متن درس سوم آمده، دارای لحن روایی - داستانی است.

نکات زبانی

در شناسایی و استخراج نکات زبانی به نکاتی مانند کاربرد لغات

فارسی و بیگانه، ساختمان واژه، روابط معنایی کلمات، نوع گرینش واژه‌ها، ترکیب‌سازی،

садگی یا پیچیدگی جملات و زبان، کاربرد دستور تاریخی و... توجه می‌شود.

نکات ادبی

در این مرحله، عینک زبایی‌شناسی به چشم می‌زیم و به مسائلی

مانند قالب شعر و آرایه‌های مختلف می‌پردازم.

نکات فکری

از مقایسه اجزای بدن (گوش، زبان، دندان) با «دل» و برتری دادن

دل به همه اجزا در شعر «روبه و صیاد»، به این نکته پی می‌بریم که شاعر «دل» را

جایگاهی باهمیت می‌داند. پایان‌بندی شاعر در شعر روبه و صیاد: همه چیز وجود ما دل

است و گران‌بهایی دل، به سبب این است که خانه و جایگاه خداوند است.

نتیجه‌گیری و تعیین نوع

شعر «روبه و صیاد» را در رده ادبیات تعلیمی -

عرفانی می‌توان جای داد، زیرا: حکمت و معرفت در شعر نهفته است. شاعر برای

بیان آن، از ظرف داستانی بهره گرفته است.

درس چهارم: کالبدشکافی متن (۲)، نثر

نخستین گام در رویارویی با متن، ایجاد فرصت برای تفکر و تأمل در سرایای متن است؛ ابتدا با

آرامش، متن موردنظر را در یک نگاه اجمالی بررسی می‌کنیم، این مرحله را «مرحله چشم‌خوانی»

می‌نامیم، مقصود از چشم‌خوانی، گذردادن چشم با سرعت از میان سطرها و صفحات است.

آشنازی با برونة اثر یا ساختمان بیرونی آن، متن درباره چیست؟، موضوع آن چیست؟

چه ساختاری دارد؟ یعنی چند صفحه است، چند بخش یا فصل یا قسم است؟ این

اطلاعات، آگاهی‌های بیرون متنی است.

کالبدشکافی نثر

کالبدشکافی نثر عیناً مانند شعر دارای پنج مرحله است:

خوانش

شناسایی و استخراج نکات زبانی

شناسایی و استخراج نکات ادبی

شناسایی و استخراج نکات فکری

نتیجه‌گیری و تعیین نوع

خوانش رعایت نشاندهای نگارشی درون‌متنی، هنگام خواندن به درک عمیق‌تر

متن کمک می‌کند.

نکات زبانی

کاربردهای کهن کلمات که امروزه، به گونه‌ای دیگر به کار گرفته

می‌شوند، ترکیب‌سازی، کاربرد «را» به معنی حرف اضافه، کوتاهی و بلندی جملات

سبک

در اصطلاح ادبی، شیوه خاص یک اثر یا مجموعه آثار ادبی است؛ و سبک شعر مجموعه ویژگی‌هایی است که شاعر یا شاعران در نحوه بیان اندیشه و کاربردهای لفظی بدان توجه داشته‌اند تا آثار ایشان از سایرین متمایز شود.

به اندازه شاعران و نویسندهان جهان سبک وجود دارد؛ زیرا اطلاعات، دانش، ذوق و استعدادهای آدمی متفاوت است. علاوه بر سبک فردی، سبک دوره‌ای و جمعی هم وجود دارد.

(أنواع سبک) مشهورترین طبقه‌بندی براساس نظریه ارسطو است که سبک را بر پایه هفت دیدگاه، به شرح زیر طبقه‌بندی کرده است:

۱) براساس نام شاعر یا نویسنده؛ مانند: سبک فردوسی، سبک بیهقی

۲) براساس زمان و دوره اثر مانند سبک دوره غزنی، دوره مشروطه

۳) براساس قلمرو دانشی؛ مانند علمی، فلسفی

۴) براساس موضوع و نوع؛ مانند سبک عرفانی، سبک حماسی

۵) براساس محیط جغرافیایی؛ مانند سبک آذربایجانی و سبک خراسانی

۶) به تناسب مخاطب؛ مانند سبک عامیانه، سبک عالمانه

۷) براساس هدف؛ مانند سبک تعلیمی، سبک فکاهی

سبک‌های شعر فارسی: ملک‌الشعرای بهار برای شعر فارسی، شش نوع سبک و دوره قائل است:

۱) سبک خراسانی یا ترکستانی (از آغاز شعر فارسی تا قرن ششم)

۲) سبک عراقي (از قرن ششم تا قرن دهم)

۳) سبک هندی (از قرن دهم تا قرن سیزدهم)

۴) دوره بازگشت (در تمام طول قرن سیزدهم)

۵) دوره مشروطه

۶) دوره معاصر

بر پایه تقسیم‌بندی بهار و با توجه به دوره‌های تاریخی، نثر فارسی نیز در شش دهه، طبقه‌بندی می‌شود:

۱) دوره سامانی (۳۰۰ تا ۴۵۰ ه.ق.)

۲) دوره غزنی و سلجوقی اول (۴۵۰ تا ۵۵۰ ه.ق.)

۳) دوره سلجوقی دوم و خوارزمشاهی، نثر فنی (۵۵۰ تا ۶۱۶ ه.ق.)

۴) دوره سبک عراقی، نثر مصنوع (۶۰۰ تا ۱۲۰۰ ه.ق.)

۵) دوره بازگشت ادبی (۱۲۰۰ تا ۱۳۰۰ ه.ق.)

۶) دوره ساده‌نویسی (۱۳۰۰ ه.ق. تا امروز)

سبک خراسانی

نخستین آثار نظم و نثر زبان فارسی بعد از اسلام در ناحیه خراسان بزرگ پیدا شد. به سبک این آثار، «سبک خراسانی» گفته‌اند و به علت هم‌زمانی اش با دوره سامانیان، آن را «سبک سامانی» نیز نامیده‌اند.

زیرمجموعه‌ها

۱) سبک سامانی (قرن ۴)

۲) سبک غزنی (قرن ۴ و نیمة اول قرن ۵)

۳) سبک سلجوقی (نیمة دوم قرن ۵ و نیمة اول قرن ۶)

از شعرای معروف سبک خراسانی می‌توان به «روذکی، فردوسی، ناصرخسرو، سنایی و ...» اشاره کرد.

سبک دوره سلجوقی را باید «بین‌بین» یا «بین‌بینین» نام نهاد، چرا که ویژگی‌های سبک عراقی نیز در آن به چشم می‌خورد.

ویژگی‌های قلمروزبانی

سادگی زبان شعر / کمی لغات عربی و لغات بیگانه (به جز اصطلاحات دینی و علمی) / تفاوت تلفظ برخی از کلمات در مقایسه با زبان امروز / کهنه و مهجور بودن بخشی از لغات در مقایسه با دوره‌های بعد / استفاده از دو نشانه برای یک متمم

ویژگی‌های قلمروادبی

قالب عمده شعر این دوره، قصیده است و «مسجط» و «ترجیع‌بند» و «مثنوی» در حال

تا دو قرن پس از ورود اسلام به ایران، حکومت ایرانی وجود نداشت و زبان رسمی و اداری مناطق مختلف ایران «عربی» بود. دولت «طاهریان» اولین دولت ایرانی به شکل نیمه‌مستقل و دولت «صفاریان» اولین حکومت ایرانی مستقل از خلفاً هستند. یعقوب لیث صفاری زبان فارسی دری را زبان رسمی کشور اعلام کرد.

سامانیان که در قرن چهارم (پس از صفاریان) به قدرت رسیدند، خاندانی اهل فرهنگ و ادب بودند و به ارزش‌های ایرانی و زبان فارسی بهای زیادی می‌دادند. قرن چهارم و نیمة اول قرن پنجم، مهم‌ترین دوره تمدن اسلامی ایران است.

ویژگی‌های تاریخی قرن چهارم

عصر رواج علوم گوناگون و ظهور دانشمندان بزرگ / دوره طلایی شکوفایی روح ایرانی و غلیله آن / دوران رواج، حفظ و ارائه آداب و رسوم ملی / پایه‌گذاری حماسه ملی / عصر اندیشه استقلال ملی ایران

ویژگی‌های زبانی و ادبی قرن چهارم

دوره شکوفایی نظم و نثر فارسی / بنیان‌گذاری شعر فارسی به دست روذکی و حماسه ملی ایران به دست فردوسی / جایگزینی معادلهای فارسی به جای اصطلاحات عربی در کتاب‌های علمی

ویژگی‌های نثر این دوره: سادگی، روانی، خالی‌بودن از پیچیدگی و تکلفات

نمونه‌های نثر سامانیان

شاهدانه ابومنصوری: نویسنده‌گان: عده‌ای از دانشوران خراسان، موضوع: تاریخ گذشته ایران. امروزه فقط چند صفحه از مقدمه آن باقی مانده است.

ترجمه تفسیر طبری: اصل تفسیر را «محمد بن جریر طبری» به زبان عربی و به نام خود نوشته است، اما جمعی از دانشمندان آن زمان، این کتاب را به فارسی برگردانند.

تاریخ تلوعی: نویسنده: ابوعلی بلعمی، ترجمه کتاب «تاریخ الرسل و الملوك» از محمد بن جریر طبری (به زبان عربی) در ابتدای این قرن بیشتر دانشمندان ایرانی آثار خود را از روی ضرورت به عربی می‌نویسند تا در جهان اسلام خواننده بیانند.

غزنویان

(اواخر قرن ۴ و نیمة اول قرن ۵): مؤسس سلسلة غزنویان، سبکتگین (پدر محمود غزنوی) و پایاخت ایشان شهر غزنه بود.

ویژگی‌های زبانی و ادبی دوره غزنویان

ترقی در همه باب‌های دانش / افراد مشهوری از آغاز تا پایان این دوره در فلسفه و طب، سرگرم تألیف بودند. / حضور شاعران مطرحی همچون عنصری، فرخی و منوجهری در دربار غزنویان / ورود بسیاری از اصطلاحات علمی، ادبی، دینی و سیاسی از عربی به فارسی

ویژگی‌های شعر فارسی در قرن ۴ و نیمة اول قرن ۵

садگی و روانی کلام و فکر / بازتاب واقعیت‌ها به همان شکل بیرونی / توجه به دنیا بیرون و واقعیت‌های بیرونی / پرداختن به تعالیم اخلاقی به شکل بسیار صمیمانه و ساده / وجود تشبيهات و استعاره‌های نو و تازه / استادی در انواع توصیف

انواع شعر در این دوره: ۱) حماسی ۲) غنایی ۳) مدحی ۴) حکمی و اندرزی

۵) دوره اوج شعر حماسی فارسی

۶) قوت یافتن شعر غنایی به وسیله روذکی و شهید بلخی (غزل‌سرایان مشهور)

۷) رواج شعر مدحی در دربار سامانیان و غزنویان به پیروی از شعر عربی

۸) به وجود آمدن شعر حکمی و اندرزی در این دوره

۹) ورود داستان‌سرایی و قصه‌پردازی و آوردن حکایت‌ها و مثال‌ها به شعر